

POGOJI DELA IN DELO Z MLADIMI DO 15. LETA STAROSTI V LJUBLJANSKIH SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNIH KNJIŽNICAH

Silva Novljan, Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, Ljubljana

UDK 027.3(497.12 Lj.):028.5

NOVLJAN, Silva: Pogoji dela in delo z mladimi do 15. leta starosti v ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah. Knjižnica, Ljubljana, 30 (1986) št. 1/2, str. 44—52

Avtorica v prispevku z analizo opravljenega dela in pogojev dela v oddelkih za mladino do 15. leta starosti v ljubljanskih SIK prikazuje odvisnost uspešnosti delovanja knjižnice od osnovnih pogojev za delo knjižnice, ki jih določajo prostor, temeljno knjižnično gradivo in kader, hkrati pa na koncu opozori na možne rešitve za izboljšanje delovanja.

UDC 027.3(497.12 Lj.):028.5

NOVLJAN, Silva: Working Conditions and Work With Young People to Fifteen Years in the Public Libraries of Ljubljana. Knjižnica, Ljubljana, 30 (1986) no. 1/2, p. 44—52

The article analyzes the working conditions and the library activities performed in the young people's departments of Ljubljana's public libraries. The analysis shows a close dependence of successful work upon the basic working conditions determined especially by library premises, resources and staff. At the end the author points out several possible solutions which could improve work in these libraries.

Uspešnost delovanja knjižnice se meri s prisotnostjo uporabnika in z zadovoljevanjem njegovih potreb. Splošnoizobraževalna knjižnica, ki jo Standardi v splošnoizobraževalnih knjižnicah (Kulturna skupnost Slovenije 1985) opredeljujejo za kulturni in informativni center družbene skupnosti, enako dostopen vsem slojem prebivalstva, opravlja svoje delo uspešno, kadar v svojo razvejano mrežo knjižnic stalno zajema med svoje člane vsaj 20% odraslih in 50% mladih prebivalcev, in

ko z najrazličnejšim gradivom in ustreznimi dejavnostmi zadovolji 85% vseh želja po literaturi in informaciji.

Vzgoja občana v rednega obiskovalca knjižnice in samostojnega uporabnika njenega knjižničnega gradiva je ena izmed temeljnih nalog, ki jih mora splošnoizobraževalna knjižnica opravljati. To nalogo pa opravlja s pravočasnim vključevanjem čimvečjega števila mladih med svoje člane, kar pomeni, da s posebnimi oblikami dela prebuja v mladih potrebo po dobri knjigi in informaciji ter jo ustrezno in trajno zadovoljuje.

Za delo z mladimi prebivalci od predbralnega obdobja do 15. leta starosti določajo standardi posebne pogoje. Splošnoizobraževalne knjižnice od I. do III. skupine, kamor sodijo po številu prebivalcev tudi splošnoizobraževalne knjižnice ljubljanskih občin, morajo oblikovati poseben oddelek za mladino do 15. leta starosti, prostorsko ločen od oddelka za odrasle. V tem oddelku je prostor za izposajo, kjer naj bo po dogovorjenih strokovnih načelih postavljeno v prosti pristop vsaj 5000 enot kvalitetnega in starosti ustreznega knjižnega gradiva od skupne temeljne zaloge 3 knjige na prebivalca, dalje čitalnica s 30 sedeži in prostor za različne oblike knjižne in knjižnične vzgoje. V teh oddelkih naj dela specializiran bibliotekarsko in pedagoško usposobljen višji in visok kader.

Kako odvisno je delo knjižnice od ustrezno izpolnjenih pogojev dela, lahko ugotovimo tudi iz primerjave opravljenega dela in doseženih pogojev dela za mladega uporabnika do 15. leta starosti v ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah v letu 1984 z določili standarda. (Podatki o ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah za leto 1984. Lj., LKS 1985)

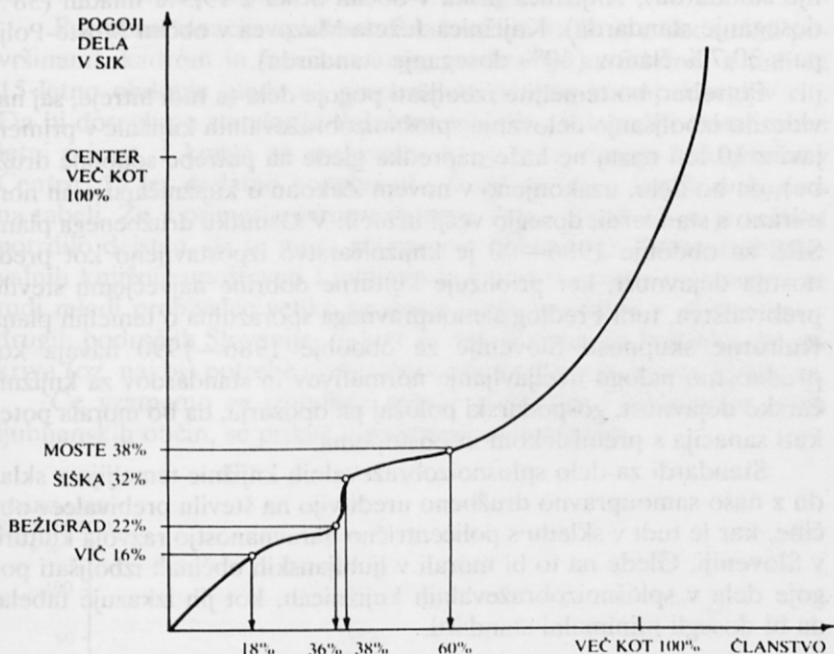
Tabela prikazuje doseganje standarda v odstotkih po posameznih določilih, ki veljajo za mladino do 15. leta starosti. Obrat temeljne knjižne zaloge in izposoja knjižnih enot na člana dokazujeta uspešnost dela po standardu, ki določa, da se mora temeljna knjižna zaloga v enem letu obrniti dvakrat do trikrat. Če dodamo k temu še podatek, da je strokovni delavec v ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah izposodil 14.461 knjižnih enot samo na dom, standard pa določa zgornjo mejo 12.000 knjižnih enot, ugotovimo, da so knjižnice uspešno delale za mlade člane, ki so obiskovali knjižnico v letu 1984.

To uspešno delo pa je zajelo le 26,39% mladih prebivalcev Ljubljane in ne vsaj 50% kot določa standard, kar pomeni, da se je stan-

SIK v občinah s prebivalci	Prostor v %	Temeljna knjižna zaloga v %	Kader v %	Članstvo v %	Letni prirast v %	Izposoja knjižnih enot na člana	Obrat temeljne knjižne zaloge
Center	114	448	143	172	291	29	2 x
Bežigrad	5	31	30	36	45	22	4 x
Moste	24	46	45	60	83	20	4 x
Šiška	15	45	37	38	58	26	4 x
Vič	3	25	20	18	22	28	3 x

Doseganje pogojev po standardu

dard realiziral le 52-odstotno. Prizadevanja delavcev po vključitvi čim večjega števila mladih med člane splošnoizobraževalnih knjižnic so se realizirala v skladu z doseženim osnovnim pogojem za delo knjižnic, ki ga določajo prostor, temeljna knjižna zaloga in kader.

Odvisnost uspešnosti dela oz. vključevanja čim večjega števila mladih med člane splošnoizobraževalnih knjižnic od ustreznega prostora, kjer je urejeno tej starosti ustrezno in kvalitetno knjižnično gradivo, od kadra, ki ga s primernimi oblikami knjižne in knjižnične vzgoje razširja med mlade, izkazuje Knjižnica Oton Župančič v Centru, ki presega standard članstva za 36,19%, res predvsem zaradi enote Pionirska knjižnica, kjer pa je 70% njenih članov iz drugih ljubljanskih občin. A tudi knjižnica Jožeta Mazovca v občini Moste-Polje je z izboljšanjem pogojev dela takoj povečala število članov. Na drugi strani pa Knjižnica Prežihov Voranc v občini Vič-Rudnik s 3% doseganjem prostorskega standarda in 25% doseganjem temeljne knjižne zaloge še bolj zgovorno dokazuje, da še tako velika požrtvovalnost kadra (20%

doseganje standarda) ne pomaga povečati števila članstva, saj je vključila med svoje člane le 9,4% mladih do 15. leta (18% doseganje standarda). Malo boljše sliko, a za standardi zelo zaostajajočo, izkazujejo Knjižnica Bežigrad v občini Bežigrad z 18,55% mladih (36% doseganje standarda), Knjižnica Šiška v občini Šiška z 19,3% mladih (38% doseganje standarda), Knjižnica Jožeta Mazovca v občini Moste-Polje pa s 30,7% članov (60% doseganje standarda).

Potrebno bo temeljito izboljšati pogoje dela (a tudi hitreje, saj navidezno izboljšanje delovanja splošnoizobraževalnih knjižnic v primerjavi z 10 leti nazaj ne kaže napredka glede na potrebe sodobne družbe), da bo delo, uzakonjeno v novem Zakonu o knjižničarstvu in normirano s standardi, doseglo večji učinek. V Osnutku družbenega plana SRS za obdobje 1986—90 je knjižničarstvo izpostavljeno kot prednostna dejavnost, ker približuje kulturne dobrine največjemu številu prebivalstva, tudi Predlog samoupravnega sporazuma o temeljih plana Kulturne skupnosti Slovenije za obdobje 1986—1990 navaja kot prednostno nalogo uveljavljanje normativov in standardov za knjižničarsko dejavnost, gospodarski položaj pa opozarja, da bo morala potekati sanacija s premislekom in postopoma.

Standardi za delo splošnoizobraževalnih knjižnic temeljijo v skladu z našo samoupravno družbeno ureditvijo na številu prebivalcev občine, kar je tudi v skladu s policentrično naravnostjo razvoja kulture v Sloveniji. Glede na to bi morali v ljubljanskih občinah izboljšati pogoje dela v splošnoizobraževalnih knjižnicah, kot jih izkazuje tabela, da bi dosegli minimalni standard.

Potrebno izboljšanje pogojev

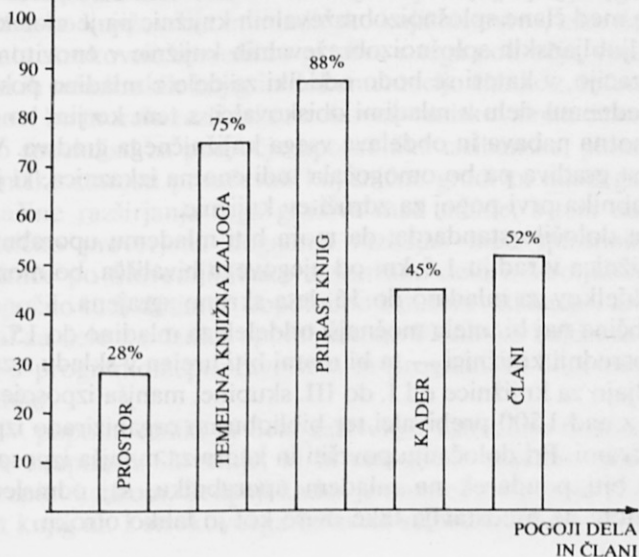
Občina	Prostor	Temeljna knjižna zaloga	Kader	Dodatno povečanje redn. letnega prir. knjig 15 let
Center	0 (36 m ² več po stand.)	0 (61.172 več po stand.)	0	0
Bežigrad	550 m ²	28.681	9	1912
Moste-Polje	530 m ²	26.728	8	1778
Šiška	680 m ²	31.356	11	2412
Vič	750 m ²	40.668	13	2711

(Pri prostoru je upoštevan samo 1 vidik standarda brez dodatnih površin za prireditve in čitalnico, pri kadru pa dvakratni in ne trikratni obrat temeljne zaloge — 3 knjige na prebivalca in zgornja meja 12.000 izposojenih knjig na strokovnega delavca ter po standardu določeni delavci za oblike knjižne in knjižnične vzgoje).

Potrebna sanacija splošnoizobraževalnih knjižnic z dodatnimi površinami, kadrom in številom knjig predstavlja za 5-letno, a tudi za 15-letno obdobje glede na gospodarski položaj komaj dosegljiv cilj. Da bi dosegli po standardu določeno temeljno zalogo, bi morali redni letni prirast, 1 knjiga na prebivalca, ki ga sedaj dosega le knjižnica v Centru, 15 let dodatno povečevati s številom knjig, kot je prikazano na tabeli. Že v primerjanju opravljenega dela s standardi se je večkrat potrdilo dejstvo, da se mora pri razvoju ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnic upoštevati Ljubljano kot enoten prostor, v katerem se tudi mladi prebivalec veliko prožneje giblje iz občine v občino kot v drugih področjih Slovenije, in kjer že deluje potujoča knjižnica, ki pokriva (oz. naj bi) potrebe prebivalcev odročnih krajev mesta Ljubljane.

Če vzamemo za izhodišče mlade prebivalce Ljubljane oz. vseh ljubljanskih občin, se prikaz doseženega dela izboljša.

DOSEGANJE
STANDARDA
v %

V tem primeru se spremeni tudi tabela potrebne sanacije prostora, temeljne knjižne zaloge in predstavlja možnost realizacije ob večji družbeni podpori. Za Ljubljano potrebujemo: 1751 m², za 54.840 knjižnih enot povečano temeljno knjižno zalogo, ki jo lahko dosežemo tudi tako, da 15 let povečujemo redni letni prirast z dodatnimi 3656 knjižnimi enotami. Ta potrebni prostor, prirast in kader (41 delavcev) bi se po občinah razdelil v skladu z njihovim doseženim razvojem splošnoizobraževalnih knjižnic.

Potrebno izboljšanje pogojev

Občina	m ² prostora	dodatno poveča- nje prirasta 15 let za	kader
Center	0	0	0
Bežigrad	400	793	9
Moste	348	738	8
Šiška	465	1001	11
Vič	546	1126	13

Tako izboljšanje pogojev za vključitev vsaj 50% mladih prebivalcev Ljubljane med člane splošnoizobraževalnih knjižnic pa je možno le z združitvijo ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnic v enovito delovno organizacijo, v kateri se bodo oddelki za delo z mladino posvetili le neposrednemu delu z mladimi obiskovalci, s tem ko jim bo zagotovljena enotna nabava in obdelava vsega knjižničnega gradiva. Večjo dostopnost gradiva pa bo omogočala tudi enotna izkaznica, ki je s stališča uporabnika prvi pogoj za združitev knjižnic.

Glede na določilo standarda, da mora biti mlademu uporabniku dostopna knjižnica v radiju 1,5 km od njegovega bivališča, bo morala biti mreža oddelkov za mladino do 15. leta skrbno zgrajena.

Vsaka občina naj bi imela močnejši oddelek za mladino do 15. leta starosti v osrednji knjižnici — ta bi moral biti urejen v skladu z zahtevami, ki veljajo za knjižnice od I. do III. skupine, manjša izposojevališča v krajih z nad 1500 prebivalci ter bibliobusno organizirano izposojanje s prireditvami. Pri določanju površin in kadra za manjša izposojevališča mora biti poudarek na mladem uporabniku, saj odraslemu obisk večje enote ne predstavlja take ovire kot jo lahko otroku.

S prostorsko sanacijo, kamor sodi tudi s standardom določena oprema, in s kadrovsko okrepitvijo splošnoizobraževalnih knjižnic izven občine Lj.-Center, se bodo hkrati s povečanjem članstva v teh občinah razbremenili izposoje oddelki za mladino splošnoizobraževalne knjižnice v Centru. Še vedno pa bodo morali pri načrtovanju dela upoštevati tudi mlade prebivalce ostalih občin, saj sta šolanje v Centru in zaposlenost staršev v Centru najpogostejši vzrok za vključevanje mladih v te oddelke. Kljub temu se bo lahko del temeljne knjižne zaloge iz centra, potem ko se izloči zastarelo gradivo, prenesel v druge občine. Ob sanaciji osnovnih pogojev dela bo potrebno vzporedno upoštevati prirast mladega prebivalstva, saj bo po prøjekcijah družbenih planov občin in mesta Ljubljane tu konec leta 2000 živel 74340 otrok od tretjega do petnajstega leta starosti.

Ob zmanjševanju osnovnih obveznosti bi enote Knjižnice Oton Župančič spreminjale svoj profil in se pripravljale na vlogo nosilk knjižničnoinformacijskega sistema v Ljubljani, ko bi tudi s pomočjo specialnih zadolžitvev skrbele za posodabljanje dela, za večjo in hitrejšo dostopnost knjižničnega gradiva in informacij. Za področje mladega uporabnika bi lahko to nalogo prevzela Pionirska knjižnica, ki že sedaj v okviru nalog republiške somatične službe za javne pionirske in šolske knjižnice opravlja svetovalno in mentorsko delo, vendar ne v tolikšnem obsegu, kot je bilo programsko načrtovano. V okviru teh nalog bi morala okrepiti in razširiti dejavnost študijskega oddelka za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo, tako da bi načrteje zbirala strokovno teoretično gradivo s tega področja, vodila arhiv slovenskih mladinskih knjig in dokumentacijo člankov. Informacijsko dejavnost bo morala razširiti s strokovno-raziskovalnim delom, v katerem bodo specialisti za področje uporabnika cicibanske, pionirske in mladostniške starosti proučevali knjižnično gradivo, mladega uporabnika in načine razširjanja tega gradiva med mlade, s tem da bodo svoja praktično preverjena dognanja razširjali med splošnoizobraževalne knjižnice po Sloveniji. Tako zasnovano delo z izboljšanimi pogoji bi omogočilo tudi dodatno dopolnilno izobraževati kader, ki bi se specializiral za delo z mladim uporabnikom. Pionirska knjižnica bi to opravljala s programom pripravnštva in programom dopolnilnega izobraževanja.

V popolni obliki bi delo zaživel z ustreznim financiranjem Kulturne skupnosti Slovenije, ki bi omogočilo zasedbo delovnih mest z ustreznim kadrom. Sedanji kader je namreč z izposojjo (22000 izposojenih knjig na 1 strokovnega delavca, standard pa določa zgornjo mejo

12000 izposojenih knjig) preobremenjen. V okviru republiških nalog bo Pionirska knjižnica še naprej center za zbiranje tuje mladinske literature, ki jo bo izposojala knjižnicam po Sloveniji, za potrebe ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnic pa bi zbirala tudi tisto neknjižno gradivo, ki ga bodo knjižnice uporabljale za prireditve. Program prireditev — oblik knjižne in knjižnične vzgoje — bi zato s sodelovanje knjižničarjev-specialistov iz ostalih ljubljanskih oddelkov splošnoizobraževalnih knjižnic za mladino do 15. leta starosti nastajal enotno, tako da bi bila izraba tega gradiva kar največja.

Z uveljavljanjem standardov za delo oddelkov za mladino do 15. leta starosti v splošnoizobraževalnih knjižnicah bi postopoma zagotovili enako dostopnost knjižničnega gradiva, predvsem pa knjige, in s tem bistveno dopolnili zagotavljanje enakih razvojnih možnosti otrok in mladine, da se bodo lahko vključevali v izobraževanje in usposabljanje za delo v skladu s svojimi sposobnostmi, ne glede na socialni položaj družine. Knjiga je nenadomestljivo sredstvo v razvoju otrokove osebnosti, knjižnica pa nenadomestljiv posrednik knjige in ostalih informacij, ki jih otrok potrebuje za svoj osebni razvoj.

Večjo dostopnost gradiva pa bo omogočil tudi enoten knjižnično-informacijski sistem, katerega sestavni del so tudi knjižnice za mladino, ne glede na to, ali delujejo kot oddelki v splošnoizobraževalnih knjižnicah, v vzgojnovarstvenih organizacijah ali v šolah. Učinkovita povezava dela in izmenjava informacij pa lahko zaživita le ob ustrezni razvitosti vseh tipov knjižnic, tudi knjižnic za mladino. Zato bi se moralo hkrati izboljšati delo šolskih knjižnic in to v okviru standardov, ki jih predlaga bibliotekarska stroka.